

ORNIS FENNICA

XXXVIII, N:o 2

SUOMEN LINTUTIETEELLISEN YHDISTYKSEN JULKAISEMA
UTGIVEN AV ORNITOLOGISKA FÖRENINGEN I FINLAND

1961

Toimitus
Redaktion O. Kalela, G. Nordström

Helsingin keskikaupungin pesimälinnustosta.

ELMO KAJOSTE

Alue ja tutkimusmenetelmät.

Tutkimusalue käsittää Hesperiankadun ja Pitkän sillan eteläpuolisen, noin seitsemän neliökilometrin laajuisen osan Helsingin kanta-kaupunkia (kuva 1). Helsingin kaupungin tilastotoimiston kuukausitiedonannoissa (esim. heinäk. 1952) jaetaan tämä alue talous- ja liikennetilaston perusteella seuraavaan kolmeen osaan:

1. Varsinainen keskikaupunkialue eli city, jolle on ominaista erittäin vilkas katuliikenne ja puistojen pieni osuus pinta-alasta. Cityn pinta-ala on noin 1,5 km², josta puistoja alle 6 %.

2. Cityä ympäröivä leveä, kerrostalojen muodostama asutusvyöhyke, jossa katuliikenne on jonkin verran vähäisempää kuin cityssä. Pinta-ala 2,4 km², josta puistoja alle 4 %.

3. Asutusvyöhykettä ympäröivä satama-, teollisuus- ja varasto-alueiden sekä puistojen muodostama vyöhyke, jonka pinta-ala on noin 3,1 km². Koska puistot keskittyvät tälle alueelle, muodostaa niiden yhteispinta-ala n. 35 % uloimman vyöhykkeen pinta-alasta.

Tätä jaoitusta olen noudattanut myös seuraavassa esityksessä.

Koko tutkimusalueen pinta-alasta koituu puistojen osalle noin 130 ha (18 %). Puistoista laajimmat ovat Hietaniemen hautausmaa (50 ha) ja Kaivopuisto (32 ha). Muut puistot ovat kooltaan alle 10 ha, pääosa niistä on vain 0,1—5 ha:n laajuisia.

Aineistoni tutkimusalueen linnustosta käsittää vuosina 1947—56 kaikkina vuodenaikoina tehtyjä havaintoja sekä 15. V.—25. VI. 1956 suorittamiani takseerauksia. Useimmat puistoista olen takseerannut myös 3.—10. VI. 1949. Laskennan teknillisen suorituksen helpottamiseksi jaoin tutkimusalueen kymmeneen osaan. Laskenta tapahtui kullakin osa-alueella neljä kertaa kymmenen päivän väliajoin sovel-

parin pesivänä Hietaniemen hautausmaalla. V. 1954 pesi lehtopöllö Vanhankirkon puistossa.

Taulukko 1. Pesivien parien määrä eri vyöhykkeissä vuonna 1956.

Table 1. Anzahl Brutpaare in den verschiedenen Zonen (siehe Abb. 1) i. J. 1956.

	City	Asutus	Puisto	Yhteensä
<i>Podiceps cristatus</i>			2	2
<i>Anas platyrhynchos</i>			1	1
<i>Columba livia</i>	50	600	150	800
<i>Apus apus</i>	150	300	50	500
<i>Dendrocopos minor</i>			1	1
<i>Jynx torquilla</i>			1	1
<i>Hirundo rustica</i>		1	8	9
<i>Delichon urbica</i>		9		9
<i>Corvus cornix</i>			1	1
<i>Corvus monedula</i>	2	5	2	2
<i>Pica pica</i>			1	1
<i>Parus major</i>	4	11	45	60
<i>Parus caeruleus</i>			12	12
<i>Turdus pilaris</i>			3	3
<i>Turdus musicus</i>	1	1	6	8
<i>Turdus merula</i>			3	3
<i>Oenanthe oenanthe</i>			10	10
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	1		3	4
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>			1	1
<i>Hippolais icterina</i>	2	1	6	9
<i>Sylvia atricapilla</i>			1	1
<i>Sylvia borin</i>			6	6
<i>Sylvia communis</i>		1	4	5
<i>Sylvia curruca</i>		1	6	7
<i>Phylloscopus trochilus</i>			15	15
<i>Muscicapa striata</i>	3	6	26	35
<i>Muscicapa hypoleuca</i>			13	13
<i>Motacilla alba</i>	6	9	25	40
<i>Motacilla flava</i>			1	1
<i>Lanius collurio</i>			1	1
<i>Sturnus vulgaris</i>			2	2
<i>Chloris chloris</i>	2	2	9	13
<i>Carduelis carduelis</i>			1	1
<i>Carduelis cannabina</i>			1	1
<i>Carpodacus erythrinus</i>			1	1
<i>Fringilla coelebs</i>	3	7	46	56
<i>Passer domesticus</i>	30	150	160	340
Pareja yhteensä	254	1104	624	1982
Pareja/km ²	169	460	201	283

Asutusvyöhykkeen suuri parimäärä neliökilometriä kohden johtuu kahden yleisimmän lajin, kesykyyhkyn ja tervapääskyn, keskittymisestä tälle alueelle. Paremman käsityksen saamiseksi tutkimusalueella pesivän linnuston kvantitatiivisista suhteista on seuraavaan luetteloon järjestetty runsaslukuisimmat lajit yleisyysjärjestykseen.

Dominantit	%	Influentit	%
<i>Columba livia</i>	40	<i>Parus major</i>	3
<i>Apus apus</i>	25	<i>Fringilla coelebs</i>	2,8
<i>Passer domesticus</i>	17		

Muut lajit ovat resedenttejä (dominanssi alle 2 %). Niiden yleisyysjärjestys on samansuuruisten parimäärien vuoksi epäselvä.

Kaupunkialueella pesivän linnuston ekologiasta.

Biotoopinvalintansa perusteella voidaan pesivä linnusto jakaa seuraaviin päätyyppeihin:

Puistolinnut. — Useimmat keskikaupungin alueella pesivät lajit ovat ekologisesti täysin kasvillisuudesta — lähinnä siis puistoista — riippuvaisia. Puistot tosin vastaavat vain vähäisessä määrin luonnonvaraisia metsiä; puusto on yleensä harvaa ja epäyhtenäistä, aluskasvillisuus keinotekoista ja leikelyä. Usein kasvavat myös puut ja pensaat erillään, joten puistoissa voidaan vain harvoin erottaa metsän luonnolliset kerrokset. Puistolintuihin kuuluu noin 13 % (261 paria) tutkimusalueella pesineistä lintupareista. Tämä ryhmä voidaan edelleen jakaa kahteen alaryhmään sen perusteella, suosivatko ko. lajit puistoissa pesiessään yksinomaa puita vai myös pensaikkoja.

P u u s t o l a j i t. Seuraavat puistolinnut ovat selvästi puista riippuvaisia ja pesivät puiden välittömässä läheisyydessä. Eräät näistä saattavat pesiä rakennuksissa, mutta silloinkin niiden reviireihin kuuluu vähintään jokunen pihapuu.

<i>Dendrocopos minor</i>	<i>Turdus merula</i>
<i>Jynx torquilla</i>	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>
<i>Corvus cornix</i>	<i>Muscicapa striata</i>
<i>Parus major</i>	<i>Muscicapa hypoleuca</i>
<i>Parus caeruleus</i>	<i>Sturnus vulgaris</i>
<i>Turdus pilaris</i>	<i>Fringilla coelebs</i>
<i>Turdus musicus</i>	

Puustolajeihin kuuluu 13 lajia ja 200 paria, mikä on noin 10 % tutkimusalueen parimäärästä.

Pensa stolajit. Tähän ryhmään kuuluvat ne puistolinnut, jotka kaupunkialueella pesiäkseen vaativat puiden lisäksi myös melkoisen runsasta pensaikkoa. Tällaisia ovat:

<i>Pica pica</i>	<i>Phylloscopus trochilus</i>
<i>Hippolais icterina</i>	<i>Lanius collurio</i>
<i>Sylvia atricapilla</i>	<i>Chloris chloris</i>
<i>Sylvia borin</i>	<i>Carduelis carduelis</i>
<i>Sylvia communis</i>	<i>Carpodacus erythrinus</i>
<i>Sylvia curruca</i>	

Pensastolajeihin kuuluu 11 lajia ja 60 paria. Näiden osuus kokonaisparimäärästä on vain noin 3 %. Tämä pieni prosentti johtuu sopivien pensaikkojen niukkuudesta.

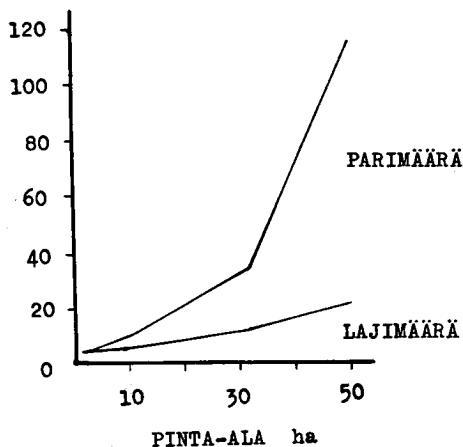
Seuraava koko tutkimusaluetta koskeva yhteenveto osoittaa eri lintulajien puistojen koolle ja kasvillisuudelle asettamia minimivaatimuksia. Siinä on lyhyesti luonnehdittu pienin puisto, missä kukin laji pesii.

1. Pari rakennusten välissä kasvavaa puuta (pihapuut): *Muscicapa striata*, *Parus major*.
2. Suurehko puuryhmä ilman aluskasvillisuutta (esim. Bulevardi): edellisten lisäksi *Fringilla coelebs*.
3. Puolta hehtaaria pienempi puistikko tai puutarha, jossa myös jokunen pensas: edellisten lisäksi *Chloris chloris*, *Sylvia curruca*.
4. Hehtaaria pienempi puisto puuryhmineen, pensaineen ja nurmikkoineen: edellisten lisäksi *Turdus musicus*, *Hippolais icterina*.

Tätä suuremmat puistot ovat keskenään ekologisesti varsin eri luonteisia, joten niiden linnustokin vaihtelee enemmän. Luonteenomaista puistojen linnustolle on se, että puistojen koon kasvaessa lisääntyy parimäärä huomattavasti jyrkemmin kuin lajimäärä. Tätä havainnollistaa kuva.

Seuraava luettelo osoittaa puistolintujen dominanssit, jotka tässä on laskettu ottaen huomioon ainoastaan luettelossa mainitut lajit.

Dominantit	%	Influentit	%
<i>Parus major</i>	24	<i>Parus caeruleus</i>	4,8
<i>Fringilla coelebs</i>	22	<i>Hippolais icterina</i>	3,6
<i>Muscicapa striata</i>	14	<i>Turdus musicus</i>	3,2
<i>Phylloscopus trochilus</i>	6	<i>Sylvia curruca</i>	2,8
<i>Muscicapa hypoleuca</i>	5,2	<i>Sylvia borin</i>	2,4
<i>Chloris chloris</i>	5,2		

Kuva 2.

Resedentit	%		%
<i>Sylvia communis</i>	1,6	<i>Jynx torquilla</i>	0,4
<i>Phoenicurus phoenic.</i>	1,6	<i>Corvus cornix</i>	0,4
<i>Turdus pilaris</i>	1,2	<i>Pica pica</i>	0,4
<i>Turdus merula</i>	1,2	<i>Sylvia atricapilla</i>	0,4
<i>Sturnus vulgaris</i>	0,8	<i>Lanius collurio</i>	0,4
<i>Dendrocopos minor</i>	0,4	<i>Carduelis carduelis</i>	0,4
		<i>Carpodacus erythrinus</i>	0,4

Nämä dominanssiarvot osoittavat, että vaikka jo pari pihapuuta tyydyttää harmaasiepon elinpiirivaatimukset, peippo ja talitiainen saavuttavat varsinaisissa puistoissa niin paljon suuremman tiheyden, että harmaasieppo jää kokonaisdominanssissa selvästi näistä jälkeen. Pajulintu vaatii melkoisen runsasta aluskasvillisuutta, mutta saavuttaa sopivissa puistoissa niin suuren tiheyden, että tulee yleisyydessä neljänneksi. Resedenteinä pesivät lajit — lukuunottamatta leppälintua — pesivät tutkimusvuonna vain viittä hehtaaria suuremmissa puistoissa. Ilmeisesti näitä lajeja voidaan pitää suurina puistoja suosivina.

Rakennuksien linnut. — Pääasiassa rakennuksissa pesivät linnut muodostavat lajistoltaan suppean, mutta parimäärältään suurimman ryhmän. Seuraavien lajien esiintyminen riippuu enemmän pesimiseen sopivista rakennuksista kuin kasvillisuudesta ja puistojen läheisyydestä:

Columba livia
Apus apus
Hirundo rustica

Delichon urbica
Corvus monedula
Passer domesticus

Näiden kuuden lajin yhteinen parimäärä oli 1666, mikä on noin 84 % tutkimusalueen kokonaisparimäärästä. Nämä kokonaan umpeenrakennetuilla alueilla pesivät lajit saanevat kuitenkin puistoista ravintonsa pääosan. Tätä tukee se FITTERIN (1945) esittämä toteamus, että jopa ilmasta ravintonsa pyydystävä tervapääsky karttaa Lontoon puistottomia keskiosia. Helsingissä ei vastaavaa voi todeta, koska edes city ei ole puistoton.

Taulukko 2. Eräissä tutkimusalueen puistoissa v. 1956 pesineiden lajien parimääriä.

Tabelle 2. Anzahl Brutpaare in einigen Parkanlagen i. J. 1956.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
<i>Jynx torquilla</i>	1								
<i>Hirundo rustica</i>	2					4			
<i>Corvus corone</i>	1								
<i>Pica pica</i>	1								
<i>Parus major</i>	18	13	2	3	3	1	2	1	1
<i>Parus caeruleus</i>	7	2		1	1	1			
<i>Turdus pilaris</i>	3								
<i>Turdus musicus</i>	3			1	1			1	1
<i>Turdus merula</i>	2	1							
<i>Phoenicurus phoenic.</i>	2								
<i>Hippolais icterina</i>	3	1	1	1		1	1		
<i>Sylvia atricapilla</i>	1								
<i>Sylvia borin</i>	4			1	1				
<i>Sylvia communis</i>		2		1		1			
<i>Sylvia curruca</i>	3	1		1	1				
<i>Phylloscopus trochilus</i>	9	1	1	1	1	2			
<i>Muscicapa striata</i>	12	3	3	1	3	4	3	2	1
<i>Muscicapa hypoleuca</i>	10	1		1		1			
<i>Motacilla alba</i>					1				
<i>Lanius collurio</i>					1				
<i>Sturnus vulgaris</i>	1	1							
<i>Chloris chloris</i>	5	2		1	1	1	1		
<i>Carduelis carduelis</i>						1			
<i>Carpodacus erythrinus</i>	1								
<i>Fringilla coelebs</i>	27	6	3	1	5	4	2	1	1
Yht.	116	34	10	14	19	21	9	5	4

1. Hietaniemen hautausmaa, 50 ha.
2. Kaivopuisto, 32 ha.
3. Kaisaniemen puisto, 9 ha.
4. Tähtitorninmäki, 6,5 ha.
5. Kasvitieteellinen puutarha, 5 ha.

6. Hesperian puisto, 4,6 ha.
7. Vanhankirkon puisto, 1,7 ha.
8. Johanneksen puisto, 1 ha.
9. Eiran puisto, 0,5 ha.

Muut lajit. — Edellämainittuihin ekologisiin ryhmiin kuulumattomia, mutta tutkimusalueella pesineitä lajeja olivat:

<i>Podiceps cristatus</i>	<i>Motacilla alba</i>
<i>Anas platyrhynchos</i>	<i>Motacilla flava</i>
<i>Oenanthe oenanthe</i>	<i>Carduelis cannabina</i>
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	

Näitä seitsemää lajia pesi yhteensä 56 paria, mikä on noin 3 % tutkimusalueen kokonaisparimäärästä. Näiden esiintymisestä ja pesimisympäristöstä on tehty lähemmin selkoa kunkin lajin kohdalla systemaattisessa katsauksessa.

Kaupunkilinnuston etologiasta.

On vaikea arvioida missä määrin puhtaasti etologiset seikat estävät lintuja asettumasta kaupunkiin. Liikenne, melu ja rakennukset sekä muut kaupunkiasutukselle luonteenomaiset ilmiöt saattavat karkottaa lintuja ja varmaan myös sen tekevät. Lukuisat havainnot osoittavat kuitenkin, että linnut pystyvät suorastaan hämmästyttävästi sopeutumaan näihin häiriötekijöihin, kunhan kaupunki muutoin tarjoaa houkuttelevia ekologisia mahdollisuuksia. Muuttamalla käyttäytymistapojaan kaupunkiympäristön vaatimusten mukaisiksi ovat monet lintulajit kyenneet valloittamaan kaupungista uusia, ennestään käyttämättömänä olevia »ekologisia lokeroita», joiden turvin ne saattavat elää kaupungissa. Niinpä sepelkyyhkyt ovat lisääntyneet Lontoossa huomattavasti vuoden 1892 jälkeen, jolloin niiden ensi kerran todettiin uskaltautuvan kädelle ruokailemaan (FITTER 1945). Ilmeisesti on talitiainen vuoden 1952 jälkeen samasta syystä selvästi yleistynyt Helsingin keskikaupunkialueella. Toisaalta saattavat samankin rotupiirin edustajat eri maissa suhtautua kaupunkiin aivan eri tavoin. Punarinta ja rautiainen ovat Lontoossa puistolintuja, mutta mannermaalla ne tarkoin karttavat kaupungeja (FITTER 1945). Rastaat muodostavat tässä suhteessa erityisen mielenkiintoisen suvun. Mustarastas on Englannissa (FITTER 1945), Keski-Euroopassa ja Ruotsissakin (HILDÉN & LINKOLA 1955) sopeutunut elämän rakenteilla alueilla ja pesimään rakennuksiin, mutta pesii Helsingissä yksinomaan suurehkoissa puistoissa eikä tietääkseni ole ainakaan toislaiseksi pesinyt rakennuksissa. Laulurastas, joka Englannissa vanhastaan tunnetaan puistolintuna (FITTER 1945), on vasta 10—20

viime vuoden kuluessa alkanut pesiä Saksan kaupungeissa (HILDÉN & LINKOLA 1955). Helsingin puistoissa ei laji pesi. Punakylkirastasta taas ei muualla Euroopaassa tunneta puistolintuna, mutta Helsingissä ja eräissä muissa Suomen kaupungeissa laji pesii jopa aivan pienissä ja vilkasliikenteisissä puistoissa ja tekee pesänsä toisinaan rakennuksiin.

Kaupunki on linnuille luontaisesti jo ulkonäöltään vieras ympäristö. Tämän vuoksi monet pikkulintulajit karttavat tarkoin kaupungin yli lentämistä (vrt. KOSKIMIES 1947, BERGMAN & KOSKIMIES 1949 ja BERGMAN 1949). Havaintojeni mukaan lentävät kuitenkin varista suuremmat linnut: kurjet, joutsenet, hanhet ja petolinnut varsin usein jopa keskikaupungin yli suhteellisen matalalla. Kaksi kertaa olen todennut joutsenten lentävän tilapäisesti talojen kattoja matalammalla. Varsinkin monet petolinnut saalistavat toisinaan rohkeasti keskikaupungilla. Elokuussa 1958 oleskeli nuolihaukka pari viikkoa Eiran huvilamaisesta rakennetulla alueella. Usein sen näki pyydystelevän hyönteisiä pihoissa. Usean kerran olen talvisin todennut varpushaukan saalistavan cityssä. Kerran lensi talitiaista takaa ajava varpushaukka Fredrikinkatua pitkin niin matalalla, että joutui väistelemään kadulla liikennöiviä autoja. Uuden vuoden aamuna 1946 saapui Johanneksen puiston ylle pohjoisesta kaksi maakoikaa, joista toinen välittömästi iski puistossa ruokailevaan kesykyyhkysparveen ja sai saaliin. Tämän jälkeen linnut lensivät läheisen kirkon katolle saalistaan repimään. Kysymyksessä saattavat olla jostain eläintarhasta karanneet yksilöt.

Kaiken kaikkiaan on kaupunki usealle lintulajille siinä määrin epätavallinen ympäristö, etteivät ne voi pesiä siinä muuttamatta tavanomaisia käyttäytymistapojaan.

Systemaattinen katsaus tutkimusalueen pesimälinnustoon.

Podiceps cristatus. Pesii vuosittain Töölönlahden etelärannan ruoikossa. Parimäärä vaihtelee yhdestä kolmeen.¹

Anas platyrhynchos. Useimpina vuosina pesii sinisorsa Töölönlahden etelärannan ruoikkoon. Tutkimusvuonna oli pareja ainakin yksi.

Columba livia. Kesykyyhky on kaupunkilinnuista parhaiten sopeutunut elämään umpeenrakennetuilla alueilla ja tulemaan toimeen ilman kasvillisuutta. Vaikka myös kesykyyhkyt kernaasti ruokailevat puistoissa, ei kasvillisuuden

¹ Vuoden 1956 jälkeen tämän tai muiden lajien runsaudessa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia ei ole otettu huomioon (Toimituksen huomautus).

sijainti vaikuta Helsingissä olennaisesti pesivien parien tiheyteen. Pieni ja jokseenkin säännötön tiheydenvaihtelu johtunee suurelta osaltaan sopivien pesimiskortteleiden sijainnista. Cityn valtavyölien: Aleksanterinkadun ja Mannerheimintien alkupään varrella, on kesykyyhky kuitenkin harvinainen pesivänä. Pesänsä kesykyyhkyt rakentavat ullakoille, rakennusten ulkonemille, parvekkeille, tuuletuskanaviin yms. Pitkät naulat, joita toisinaan kiinnitetään rakennusten ulkonemiin, eivät havaintojeni mukaan aina estä kesykyyhkyjä pesimästä. Usean kerran olen todennut kesykyyhkyjen tällaisissa tapauksissa kantavan paikalle niin runsaasti pesäntekoaineita, että jopa kuuden tuuman naulat ovat peittyneet niiden alle.

Apus apus. Tervapääsky kuuluu Helsingin rakennetulle kaupunkialueelle luonteenomaisiin lajeihin. Sen levinneisyys on keskikaupungilla enemmän riippuvainen pesimiseen soveltuvista rakennuksista kuin kasvillisuudesta. Kuitenkin lienee lajin pyydystelemien hyönteisten pääosa puistoista lähtöisin. Sopivissa tiilikattoisissa taloissa pesii usein monta paria aivan lähekkäin.

Dendrocopos minor. Hietaniemen hautausmaan eteläpuolella on hoitamaton alue, jossa töröttää muiden puiden joukossa muutama laho haapa. Näissä on useana vuonna peräkkäin pesinyt pikkutikka. Muutoin on laji, kuten tikat yleensä, hyvin harvinainen vierailija kaupungissa.

Jynx torquilla. Pesii Hietaniemen hautausmaalla melko säännöllisesti.

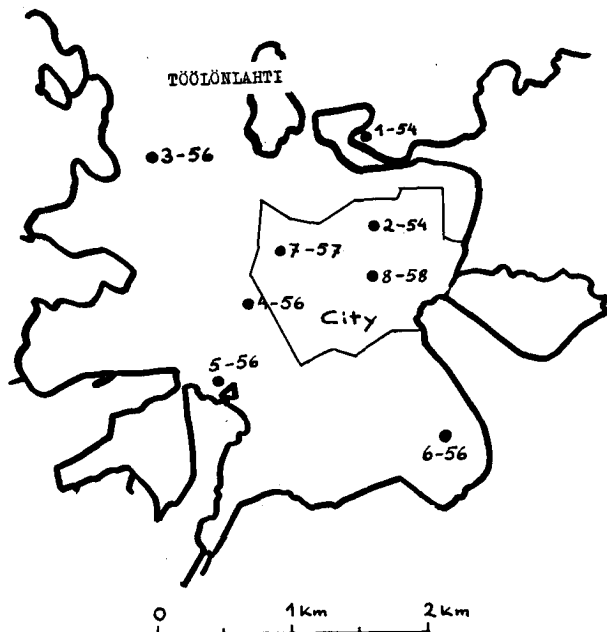
Hirundo rustica. Haarapääsky kuuluu epäilemättä Helsingistä väistyviin lajeihin. Sen pesimispaikkoinaan suosimat matalat puutalot ovat keskikaupungilta katoamassa, eikä moderni arkkitehtuuri juuri tarjoa sille pesimismahdollisuuksia. Kesällä 1956 tapasin pesiviä haarapääskyjä seuraavasti: Kaisaniemessä 4 paria, Kaivopuistossa 2 paria, Hietaniemessä 2 paria sekä parin Leppäsuolla. Tutkimusalueen ulkopuolella, kaupungin laitaosissa on laji huomattavasti yleisempi. Kaikki löytämäni pesät sijaitsivat puutaloissa.

Delichon urbica. Myös räystäspääskyjen lukumäärä on viime vuosikymmenenä vähentynyt keskikaupungilla. Vielä 1930-luvun jälkipuoliskolla oli esim. Eiran ja Kaivopuiston rakennuksissa useita pienehköjä yhteiskuntia. Tutkimusvuonna löysin alueelta vain yhden parin. Sotien jälkeen kunnostettiin ja maalattiin runsaasti varsinkin vanhoja taloja ja tällöin hävitettiin räystäspääskyjen pesiä. Nykyisin pyritään talot pitämään puhtaina pääskyjen pesistä. Edellä mainitun parin lisäksi tapasin tutkimusvuonna kuusi pesivää paria Arkadian yhteislyseossa sekä kaksi paria Malminkatu 34:n korttelissa.

Corvus cornix. Monivuotinen pesimispaikka on Hietaniemen hautausmaa, missä pesii tavallisesti 1—2 paria. Aikaisemmin varis pesi useana vuonna myös Vanhankirkon puistossa, viimeksi 1954. Viimeainittu pesäpaikka sijaitsee cityn liepeillä. Liikenne on siellä niin vilkasta, ettei varis voinut päiväsaikaan laskeutua kaduille eikä puistoihin lähes kilometrin säteellä pesäpuustaan. Varista ei yleensä näekään ruokailemassa keskikaupungin kaduilla tai puistoissa.

Corvus monedula. Koska vanhimmatkin Helsingin seudun linnustoa käsittelevät lähteet (WRIGHT 1848, PALMGREN 1913) mainitsevat naakan pesivänä ainoastaan kaupunkialueen ulkopuolelta, on tämä vanhan kulttuurin suosija ilmeisesti aivan uusi tulokas Helsingissä. Ensimmäiset tiedot naakan pesimisestä rakennetulla kaupunkialueella ovat vuodelta 1954, jolloin K. Malmström (suull. ilm.)

totesi naakkaparin rakentavan pesää Paasivuorenkadulla erään rakennustyömaan telineille. Samana vuonna pesi naakkapari myös Kaisaniemen kansakoulurakennuksessa. Vuonna 1955 todettiin pesiviä pareja edelleen kaksi: toinen entisellä paikalla Kaisaniemessä (kuva 3, N:o 2) ja toinen Siltasaaren kärjen korttelissa (N:o 1). Viimemainittu pari oli luultavasti sama, joka oli edellisenä vuonna pesinyt läheisen Paasivuorenkadun rakennustelineillä. Vuonna 1956 tapasin naakan pesivänä kuudessa korttelissa eri puolilla kaupunkia. Edellisen vuoden pesäpaikat olivat nytkin käytössä. Siltasaarenkärjessä pesi 3 paria ja Kaisaniemenkadun varrella 2 paria. Näiden lisäksi tapasin pesivän parin Mehiläisen sairaalan rakennuksessa (N:o 3) sekä 1 tai 2 paria Lapinlahdenkadun ja Albertinkadun kulman korttelissa (N:o 4) ja yhden pesivän parin Ruoholahdenranta 3:n korttelissa (N:o 5) samoin kuin Kaivopuiston huvila-alueella (N:o 6). Vuonna 1957 totesin naakan pesivän myös Hufvudstadsbladetin talossa aivan cityn keskustassa (N:o 7). Vuonna 1958 löytyi cityn alueelta jälleen uusi pesäpaikka; pari pesi Pohj. Esplanaadin ja Fabianinkadun kulman korttelissa (N:o 8).

Kuva 3. Naakan pesäpaikat.

Ensimmäinen numero on pesäpaikan järjestysluku ja viittaa tekstiin. Toinen luku osoittaa ensimmäisen todetun pesimisvuoden.

Abb. 3. Nistplätze der Dohle.

Die erste Zahl ist die Ordnungszahl des Nistplatzes und verweist auf den Text. Die zweite Zahl gibt das erste festgestellte Nistjahr an.

Helsingissä pesivät naakat ovat ehkä peräisin Töölönlahdella talvehteineista yksilöistä. Kun sorsien ruokintaa 1950-luvun alussa kaupungin toimesta tehostettiin Töölönlahdella, alkoi siellä säännöllisesti talvehtia myös naakkoja, joista osa on oleskellut lahdella vielä pesimisaikana ainakin vuodesta 1953 lähtien. Lisäksi on ensimmäisistä pesäpaikoista näköyhteys Töölönlahdelle. Myös pesivien naakkojen olen todennut pesäpaikoista 1, 2, 3, 4, ja 7 käyvän ruokailemassa etupäässä Töölönlahdella.

Lontoossa oli naakka satakunta vuotta sitten pesivänä yleinen jopa cityssä, mutta nykyisin kaupungin voimakkaasti kasvattua tavataan vain »a handfull of pairs» kaupungin jaitaosissa (FITTER 1945).

Pica pica. Harakka kuuluu monissa Skandinavian kaupungeissa mm. Tukholmassa kaupunkilintuihin (HILDÉN & LINKOLA 1955). Helsingissä on harakka aikaisemmin niin tarkoin karttanut rakennettua kaupunkialuetta, että vasta kymmenkunta vuotta sitten talvehti yksinäinen harakka kaupunkialueella (Hietan hautausmaalla). Vuodesta 1952 ainakin tutkimusvuoteen saakka talvehtiva harakka on ollut paikalla jokaisena talvena. Talven 1955—56 vietti Hietaniemessä harakkapari, joka keväällä ryhtyi pesimään tietääkseni ensimmäisen kerran keskikaupunkialueella. Pesä sijaitsi orapihlajassa. Lontoossa ei harakka FITTERIN (1945) mukaan ole mikään tyypillinen kaupunkilintu.

Parus major. Talitiaisten lukumäärä keskikaupungissa on 1950-luvulla selvästi kohonnut. Tämä on ollut jo kentällä havaittavissa, ja sitä osoittavat myös takseeraustulokset vuosilta 1949 ja -56:

	1956	1949
Hietaniemen hautausmaa (osa)	7	13
Kaivopuisto	6	13
Kasvitieteellinen puutarha	2	4
Tähtitorninmäki	1	3
yht. 16	16	33

Syynä tähän yleistymiseen on ilmeisesti muotiin tullut talitiaisten runsas ruokinta. Marraskuussa 1952 huomasin talitiaisten Hietaniemen hautausmaalla oppineen ottamaan syötävää ojennetulta kädeltä. Tieto tästä oli levinnyt helsinkiläisten keskuuteen ja pitkin talveä kävi päivittäin useita henkilöitä ruokkimassa talitiaisista kädestä. Aikaisemmin oli talvehtiva kanta ollut hautausmaalla noin 30—40 yksilöä, mutta talvella 1952—53 kohosi talitiaisten lukumäärä toiselle sadalle ja on siitä lähtien pysytellyt sadan yksilön paikkeilla. Muissa puistoissa eivät talitiaiset kokeiluissani talvella 1955—56 vielä rohjenneet laskeutua ojennetulle kädelle, mutta jo seuraavana talvena ne tekivät sen Kaivopuistossa ja Eiran pienessä puistikossa.

Takseerauksissa v. 1956 löytämäni 19 pesää jakautuivat eri pesäpaikkojen osalle seuraavasti: ontoissa puunkoloissa tai pöntöissä 8 pesää, tuuletuskana-
vissa 4, rautaisissa raitiovaunujen kannatinpylväissä 3, kivimuurien koloissa 3 ja kattotiilien alla 1 pesä. Kaupunkilintujen joukossa ainutlaatuisen on talitiaisten tapa yöpyä ja pesiä vain yläpäästään avoimissa rautaisissa sähköjohtojen kannatinpylväissä. Kaikki löytämäni talitiaisten pesät sijaitsivat puistojen tai puuryh-

mien välittömässä läheisyydessä. Etäisyys lähimpiin puihin oli kaikista pesistä vähemmän kuin 30 m.

Parus caeruleus. Sinitiainen ei Helsingissä pesi rakennetulla alueella ja on hyvin suuressa määrin riippuvainen puistojen pesäpöntöistä kuten kolopesijät yleensäkin, sillä kolopuut paikataan puistoissa tavallisesti sementillä.

Turdus pilaris. Keskikaupungin alueella pesi räkätirastas tutkimusvuonna vain Hietan. hautausmaalla. Esiintyy yleensäkin vain suurissa puistoissa.

Turdus musicus. Kuuluu niihin lajeihin, jotka ovat sopeutuneet pesimään myös aivan pienissä ja vilkkaasti liikennöidyissä Helsingin puistoissa jopa cityssä. Punakylkirastas on useana vuonna pesinyt mm. Esplanaadilla sekä Eiran ja Kaivopuiston pihapuutarhoissa. Runsaslukuisin on laji — kuten rastaat yleensä — Hietaniemessä.

Turdus merula. Mustarastas ei ole sopeutunut pesimään Helsingissä rakennuksiin, vaan esiintyy harvalukuisena suurehkoissa puistoissa ja keskikaupungin laitaosien puutarhoissa. Puistoissa mustarastaat ovat usein hämmästyttävän kesyjä hyppien välillä penkeillä istuvien henkilöiden jaloissa.

Oenanthe oenanthe. Pesii Helsingissä kivikkoisilla rannoilla sekä satama- ja varastoalueilla. Tavataan vain uloimmassa vyöhykkeessä.

Phoenicurus phoenicurus. Muutama pari pesii vuosittain Hietaniemen hautausmaalla ja joissakin puistoissa. Lontoossa laji on FITTERIN (1945) mukaan paikoitellen esiintyvä.

Acrocephalus schoenobaenus. Pesii vuosittain Töölönlahden rantaruokossa. V. 1945 oli pareja 2—3 (PAAVOLAINEN 1947), mutta ruokion pinta-alan supistuttua oli pareja v. 1956 vain yksi.

Hippolais icterina. Kultarinta ei karta Helsingissä cityä, vaan on sopeutunut pesimään jopa pienissä keskikaupungin puistoissa, kuten Esplanaadin, Vanhankirkon ja Eiran puistikoissa.

Sylvia atricapilla. Pesii jokseenkin säännöllisesti vuosittain Hietaniemen hautausmaalla.

Sylvia borin. Pesii vain suurissa ja rehevissä puistoissa, kuten Hietaniemen hautausmaalla, Kaivopuistossa ja Tähtitorninmäellä.

Sylvia communis. Muutamia pareja pesii vuosittain suurissa puistoissa.

Sylvia curruca. Vaikka laji suosii suuria puistoja, tapaa sen toisinaan myös huvilamaisten kortteleiden pienissäkin pihapuutarhoissa mm. Kaivopuistossa ja Eirassa. Laji tulee yleensäkin toimeen pienemmissä puistoissa kuin muut kertut.

Phylloscopus trochilus. Puistojen niukka, tallattu ja leikelty aluskasvillisuus tarjoaa vain vähäisiä pesimismahdollisuuksia pajulinnulle ja yleensäkin maahan tai pensasiin pesänsä rakentaville lajeille. Pajulintu pesikin tutkimusvuonna vain viittä hehtaaria suuremmissa puistoissa, minkä vuoksi sen parimääräksi jäi vain 15 (peippoja 56 paria). Esikaupunkialueella on pajulintu peippoa yleisempi suorittamieni pistokokeen luontoisten takseerausten mukaan (vrt. myös HAA-PANEN 1945), joten mikään asutusta kaihtava laji ei pajulintu ilmeisesti ole. Lontoon puistoissa on pajulintu FITTERIN (1945) mukaan yleinen.

Muscicapa striata. Varsinaisista puistolinnuista harmaasieppo on vaatimattomin biotooppiinsa nähden. Sen pesimäpiiriksi riittää toisinaan jo muutama pihapu. Usein olen harmaasieppojen todennut ruokailevan myös katoilla.

Muscicapa hypoleuca. Koska puistojen kolopuut yleensä joko kaadetaan tai paikataan sementillä, on kirjosiippojen pesiminen puistoissa miltei kokonaan pesäpöntöistä riippuvainen.

Motacilla alba. Västäräkki pesii melko tasaisesti kaikissa kolmessa vyöhykkeessä ja on erinomaisesti sopeutunut etsimään ravintonsa katoilta, pihoista ja kaduilta, joskin ruokaikee usein myös puistoissa. Vuosina 1945—51 tapasin västäräkin pesimisaikoina päivittäin pyydystelemässä kärpäsiä neljän aarin koikeissa ja nelikerroksisen rakennuksen joka puolelta ympäröimässä valopihassa. Näin pieniin ja vilkasliikenteisiin pihoihin eivät havaintojeni mukaan uskaltaudu muut kuin varpunen, västäräkki, kesykyyyhy ja talitiainen. Suosittuja pesäpaikkoja ovat ullakot, tuuletuskanavat ja halkopinot.

Motacilla flava. Vuosittain pesii Töölönlahden rantaniityllä jokunen keltävästäräkipari. V. 1945 oli pareja 4 (PAAVOLAINEN 1947). Sittenmin on parimäärä pienentynyt rantaniityn osittaisen raivaamisen johdosta.

Lanius collurio. Pesii useimpina vuosina Kasvitieteellisessä puutarhassa, toisinaan myös Hietaniemessä.

Sturnus vulgaris. Kaivopuistossa ja Hietaniemessä pesii vuosittain jokunen pari kottaraisia. Poikasten tultua lentokykyisiksi kerääntyy keskikaupungin puistoihin ympäristöstä kottaraisparvia.

Chloris chloris. Tyypillinen puistolintu, joka pystyy pesimään pienissä, vilkasliikenteisissä ja harvakasvuisissakin puistoissa, toisinaan myös puutarhoissa. Myös Lontoossa on viherpeippo FITTERIN (1945) mukaan tyypillinen puutarha- ja puistolintu.

Carduelis carduelis. Pesii miltei säännöllisesti vuosittain joissakin suurimmista puistoista. Lajin esiintymisen painopiste on sekä muuttoaikoina että pesimis-kaudella esikaupunkialueen puutarhoissa.

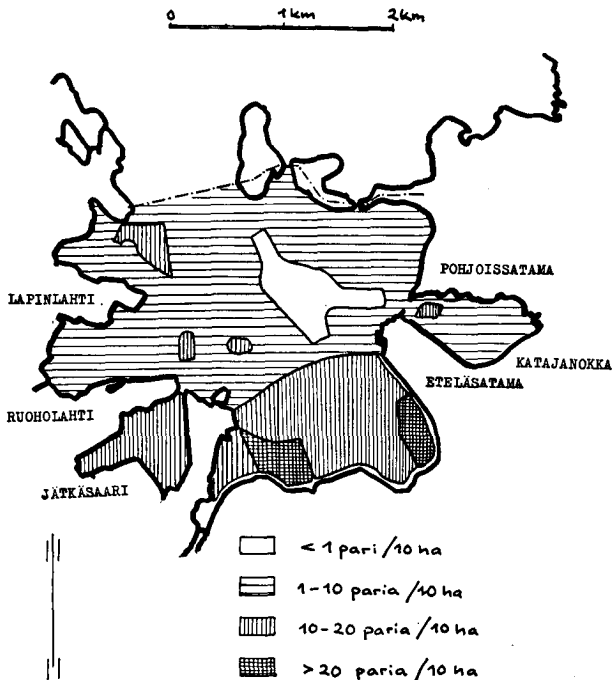
Carduelis cannabina. Vaikka hemppo vuosisadan vaihteen tienoilla oli Helsingin seuduilla nykyistä yleisempi, se ei silloin pesinyt rakennetulla kaupunkialueella (PALMGREN 1913). Lajin pesimisympäristöjä olivatkin aikaisemmin etupäässä viljelyssetujen katajikkomäet ja ahoiset hakamaat, mutta kannan jälleen viime aikoina kasvaessa on hemppo siirtynyt yleisesti pesimään asutuskeskusten laitamille, ratapihoille, varastoalueille ja hautausmaille (HILDÉN & LINKOLA 1955). Tutkimusalueelta löytyi hempon pesä Taivalsaaren halkopinosta v. 1949. Sen jälkeen en hemppo useina vuosina pesinyt samalla paikalla. Samoin mainitsee NORDSTRÖM (1951) lajin huomattavasti yleistyneen Kristiinassa vuodesta 1940. Pesä on löydetty mm. ratapihan halkopinosta.

Carpodacus erythrinus. Miltei säännöllisesti vuosittain pesii Hietaniemen hautausmaalla 1—3 paria. Toisinaan pesii pari myös Kaivopuistossa.

Fringilla coelebs. Vuonna 1949 peippoja pesi kaikissa silloin takseeratuissa puistoissa huomattavasti enemmän kuin v. 1956 (1949 53 paria, 1956 vain 28). SIIVONEN (1958) mukaan oli samansuuntainen ero peippojen lukumäärissä ko. vuosina myös lajin luonnonvaraisilla biotoopeilla Nordsjössä Helsingin itäpuolella (15 km:n laskentalinjoilla v. 1949 88 paria ja 1956 26 paria). Näin ollen lienee kysymyksessä pelkästään peipon vuotuinen kannanvaihtelu, joka tuntuu siis selvänä myös kaupunkialueella. Peippo on erinomaisesti sopeutunut kaupunkilaiselämäänsä eikä sitä tunnu vilkaskaan liikenne eikä katumelu häiritsevän. Usein

riittää sen pesimäpiiriksi muutama kadunreunalla kasvava puu, kuten on useana vuonna tapahtunut mm. Bulevardilla ja Mannerheimintiellä. Toisinaan sen reviiiriin kuuluu useita katujen tai rakennusten erottamia puistikkoja tai puuryhmiä, jotka sijaitsevat näköyhteyden päässä toisistaan. Kesällä 1955 oli Esplanaadin puistikossa pesivä pari erikoistunut ruokailemaan Kappelin ulkoilmaravintolassa. Lintujen pakoetäisyys oli vain noin $\frac{1}{2}$ m. Peipon normaali pakoetäisyys on LEHTOSEN (1955) mukaan 3—10 m.

Passer domesticus. Varpunen ei ole yhtä hyvin kuin kesykyyyhky sopeutunut elämään kokonaan umpeenrakennetuilla alueilla. Vaikka niitä keskikaupungissa tällaisillakin alueilla pesii, esiintyy niitä runsaimmin kuitenkin puistojen ja puutarhojen lähikortteleissa. Vuoden 1956 takseerausten perusteella yleistäen piirretty kartta (kuva 4) esittää varpusten pesimistiheyttä tutkimusalueella. Alue 1 käsittää cityn keskeisimmän osan: Aleksanterinkadun ja Mannerheimintien alkupään kortteleita. Varpusten pieni lukumäärä tällä alueella johtunee vilkkaasta liikenteestä, joka estää niitä laskeutumasta kaduille ja pihoihin syötävää etsimään. Esplanaadin puistoa ympäröivissä kortteleissa varpusia kyllä pesii. Eiran ja Kaivopuiston huvilamaisesti rakennetuilla alueilla varpusten tiheys on suurin. Nämä kaupunginosat käsittävät etupäässä matalia tiilikattoisia puistojen tai puu-

Kuva 4. Varpusen pesimistiheys tutkimusalueella.

Abb. 4. Nistdichte des Sperlings in dem Untersuchungsgebiet.

ryhmien ympäröimiä taloja. Varpusen suosima pesäpaikkoja Helsingin kivierämaassa ovat kattotiilien väliin jäävät ontelot (21 pesää v. 1956 löydettyistä 48:sta pesästä), tuuletuskanavat (15 pesää) ja koristeulkonemien kolot (12 pesää). Puistoissa pesii varpusia myös pönttöihin (3 pesää), mutta valtaosa tekee pesänsä rakennuksiin. — Lontoon puistoissa tulevat varpuset yleisesti syömään kädestä (FITTER 1945). Helsingissä ne eivät ainakaan vuoteen 1956 mennessä olleet tätä tapaa oppineet.

Kirjallisuutta: BERGMAN, G., 1949, Om bofinkens, Fringilla coelebs L., värsträck i Helsingforstrakten i relation till väderlek och ledlinjer. O.F. 26: 43—57. — BERGMAN, G. & KOSKIMIES, J., 1949, Lintujen syysmuuton paikalliset erikoispiirteet Helsingin seudulla. Luonnon tutkija 53: 107—110. — FITTER, R., 1945, London's natural history. London. — HAAPANEN, M., 1945, Muutamia numeroita pesivien lintujen paljoudesta Seurasaarella ja Meilahdessa (H:ki) keväällä 1945. Käsikirjoitus Palmenin arkistossa. — HELSINGIN KAUPUNGIN TILASTOTOIMISTO, 1952, Tilastollisia kuukausitietoja Helsingistä, heinäkuu. — HILDÉN, O. & LINKOLA, P., 1955, Suuri lintukirja. Helsinki. — KOSKIMIES, J., 1947, Über den Herbstzug der Bachstelze, Motacilla a. alba L., in der Gegend von Helsinki. O.F. 24: 61—79. — LEHTONEN, L., 1955, Jokamiehen lintukirja. Helsinki. — NORDBERG, S., 1947, Ein Vergleich zwischen Probeflächmethode und Linientaxierung bei quantitativen Aufnahmen des Vogelbestandes. O.F. 24: 87—92. — NORDSTRÖM, G., 1951, Fågelfaunan i trakten av Kristinestad och södra Närpes... O.F. 28: 65—76. — PAAVOLAINEN, E.-P., 1947, Havaintoja eräiden Helsingin kaupungin puistoalueiden pesimälinnustosta kesällä 1945. Käsikirj. Palménin arkistossa. — PALMGREN, R., 1913, Helsingfors-traktens fågelfauna. Acta Soc. F. Fl. Fenn. 32. — SIIVONEN, L., 1958, Julkaisemattomia tietoja Riistantutkimuslaitoksen vuosittain suorittamista linjatakseerauksista Nordsjössä. — von WRIGHT, M., 1848, Helsingforstraktens fågelfauna. Notis. Soc. F. Fl. Fenn. 1848.

Zusammenfassung: Über die Nistvogelfauna der Innenstadt von Helsinki.

Die Studie fusst hauptsächlich auf im Jahre 1956 im Mai—Juni durchgeführten Taxierungen, bei denen ein den städtischen Verhältnissen angepasstes Versuchsflächenverfahren angewandt wurde. Das Untersuchungsgebiet wurde in zehn Teilgebiete eingeteilt, die viermal im Abstand von zehn Tagen taxiert wurden. Von dem nahezu 7 km² umfassenden Untersuchungsgebiet entfallen auf die Parkanlagen ca. 130 ha (18 %). Bei weitem den grössten Teil der Innenstadt machen die Anfang des Jahrhunderts gebauten Wohnviertel aus, in deren Zentrum die ziemlich kleine City liegt. Den Rand bildet die Zone der Hafen-, Industrie- und Magazinanlagen, wo sich auch die meisten Parks befinden. Im Sommer 1956 brüteten in dem Untersuchungsgebiet 37 Vogelarten, im ganzen etwa 1982 Paare. Dominant waren *Columbia livia* (40 %), *Apus apus* (25 %) und *Passer domesticus* (17 %). In ihrem Vorkommen deutlich abhängig von den Parkanlagen waren von der ganzen Vogelfauna des Untersuchungsgebiets etwa 13 % (261 Paare; 24 Arten). Obwohl die Parks ökologisch sehr verschiedenwertig sind, nisteten

viele Arten nur in Anlagen von gewissem Mindestausmass und darüber. Am anspruchslosesten war *Muscicapa striata*, dem als Nistbereich ein paar Bäume zwischen den Häusern genügten. Danach kamen *Parus major* und *Fringilla coelebs*, die zum Brüten schon eine grössere Baumgruppe fordern. Bodenvegetation ist nicht unbedingt notwendig. Die in Gebäuden nistenden Vögel, deren Vorkommen nicht wesentlich von den Parkanlagen abhängig ist, machten die grösste Gruppe aus (zus. 1666 Paare, ca. 84 % von der gesamten Anzahl der Paare). Zu dieser Gruppe gehörten *Columba livia*, *Apus apus*, *Hirundo rustica*, *Delichon urbica*, *Corvus monedula* und *Passer domesticus*. Ausserdem nisteten manche Arten entweder gleicherweise in Anlagen und in Gebäuden (*Motacilla alba*) oder waren an einen ganz bestimmten Spezialbiotop des Stadtbereiches gebunden (*Motacilla flava*, *Acrocephalus schoenobaenus*, *Podiceps cristatus* und *Anas platyrhynchos*). Manche Arten verhalten sich in Helsinki anders als in manchen anderen Städten Europas. So nistet z.B. *Turdus merula* in Helsinki nicht in Gebäuden, sondern brütet nur in grösseren Parkanlagen. Die Weindrossel (*Turdus musicus*) wiederum brütet in Helsinki selbst in den kleinen Anlagen der City. Von den Veränderungen der Nistvogelfauna in den letzten Jahren ist zu erwähnen, dass die Dohle (*Corvus monedula*) im Jahre 1954 sich als Nistvogel angesiedelt hat, während die Art bis dahin wesentlich nicht im bebauten Bereich der Stadt gebrütet hat. Seit dem genannten Jahr hat die Zahl der nistenden Dohlen zugenommen, und 1958 brüteten schon ca. 12 Paare in acht Häuserblocks verstreut in der Stadt. Auch die Elster (*Pica pica*) dürfte in unserer Innenstadt ein neuer Ankömmling sein. Brütend ist sie erstmals im Jahre 1956 angetroffen worden. Ferner haben die Kohlmeisen (*Parus major*) sich in den 1950er Jahren in der Innenstadt beträchtlich vermehrt. Vielleicht hängt dies damit zusammen, dass diese Vögel in manchen Parkanlagen gelernt haben, aus der Hand zu fressen, was zum erstenmal im Jahre 1952 auf dem Friedhof beobachtet worden ist. Die Gewohnheit hat sich seitdem weitgehend eingebürgert.
